

Το δίλημμα της ετερότητας

Του
Α. ΤΖΙΟΒΑ

Τους δύο τελευταίους αιώνες δύο μοντέλα εθνικής ή συλλογικής ταυτότητας κυριάρχησαν. Το ένα, εκπορευόμενο από τον γαλλικό Διαφωτισμό και το *esprit general* του Μοντεσκιέ, προώθησε την ιδέα των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων του πολίτη και ήταν ανεκτικό προς τους ξένους, το άλλο, βασισμένο στη γερμανική ρομαντική παράδοση και στον ορισμό του έθνους με άξονα τη φιλελική αυθεντικότητα και το απροσδιόριστο συλλογικό πνεύμα (*Volksgeist*), ανέπτυξε το ιδεώδες της κοινότητας ως βαθιά γεωμμένης στην παράδοση με αδιαμφισβήτητες περγαμινές ιθαγένειες και ως εκ τούτου εχθρικής σε πάσης φύσεως ετερότητα που θα μπορούσε να νοθεύσει την καθαρότητα του συλλογικού σώματος.

Μια σειρά περιστατικών τα οποία συνέβησαν τελευταία και αφορούν κυρίως τις μουσουλμανικές κοινότητες στην Ευρώπη μας κάνει να αναρωτηθούμε αν διαμορφώνονται σήμερα κάποιες κυρίαρχες ιδεολογίες που αφορούν την πολιτισμική ετερότητα. Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα θα πρέπει να λάβουμε υπόψη την απόφαση των γαλλικών εκπαιδευτικών αρχών να απαγορεύσουν την προβολή θρησκευτικών συμβόλων μέσω της σχολικής αμφίεσης, την πρόσφατη επίκληση και παραλίγο απόλυση μιας υπαλλήλου των Βρετανικών Αερογραμμών επειδή φορούσε σε εμφανές σημείο στον λαιμό της σταυρό, την παύση από

αγγλικό σχολείο μιας μουσουλμάνας δασκάλας που επέμενε να φορά το πέπλο κατά τη διάρκεια των μαθημάτων και τέλος τις απόψεις του υπουργού της βρετανικής κυβέρνησης Τζακ Στρο, ο οποίος παρότρυνε τις μουσουλμάνες της εκλογικής του περιφέρειας να βγάλουν το πέπλο όταν τον επι-

■ Πολλοί νέοι μουσουλμάνοι, αν και γεννήθηκαν σε ευρωπαϊκές χώρες, αισθάνονται πατρίδα τους το Ισλάμ

σκέπτονται στο γραφείο του, ώστε να έχουν καλύτερη επικοινωνία.

Οι θέσεις του Στρο προκάλεσαν έντονη συζήτηση στη Βρετανία μεταξύ αυτών που υποστηρίζουν ότι το πέπλο δεν πρέπει να επιτρέπεται, γιατί υπογραμμίζει τη διαφορά και τον κοινωνικό διαχωρισμό, και αυτών που υποστηρίζουν ότι το πέπλο δεν παρακωλύει την επικοινωνία και την αμεσότητα, γιατί κατ' αυτή τη λογική θα έπρεπε να απαγορευτούν και τα μεγάλα μαύρα γυαλιά καθώς ορισμένοι επιμένουν να τα φορούν ακόμη και όταν επικοινωνούν με συνανθρώπους τους. Οι πρώτοι αναδεικνύουν τη σημασία του προσώπου στην ανθρώπινη επικοινωνία ενώ οι δεύτεροι τονίζουν ότι όταν ακούμε κάποιον να μιλάει στο ραδιόφωνο ή στο τηλέφωνο δεν βλέπουμε την έκφραση του προσώπου του, χωρίς αυτό να προκαλεί πρόβλημα στην επικοινωνία και επομένως η οπτική επαφή δεν είναι απαραίτητη. Ορισμένοι επίσης υποστήριξαν ότι το Κοράνι δεν επιβάλλει το πέπλο και ότι η

πατριαρχική καταπίεση των γυναικών αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα του ισλαμισμού και άλλοι ότι πολλές μουσουλμάνες φορούν το πέπλο επειδή το θέλουν και όχι επειδή τους επιβάλλεται καθώς η μουσουλμανική αμφίεση τις κάνει να αισθάνονται περισσότερο μέλη μιας κοινότητας όπως και η στολή του σχολείου.

Με βάση αυτά τα δεδομένα αναπτύσσονται δύο θέσεις σχετικά με την πολιτισμική ετερότητα με ευρύτερες πολιτικές παραμέτρους όσον αφορά τη στάση απέναντι στους μετανάστες ή τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δύο αυτές θέσεις εξαρτώνται από τη στάση απέναντι στο ακόλουθο δίλημμα: εμβολή των δυτικών αξιών και έμφραση στην ενσωμάτωση των μεταναστών και των ετεροδόξων ή ανάδειξη της πολιτισμικής τους διαφοράς και δυνατότητα εκ μέρους των ξένων επιλογής των αξιών. Ανάλογα με την απάντηση σε αυτό το δίλημμα διαμορφώνονται δύο πολιτισμικές ιδεολογίες.

Η πρώτη υποστηρίζει ότι όσοι μεταναστεύουν ή θέλουν να ενσωματωθούν σε μια κοινωνία διαφορετική από αυτήν που γεννήθηκαν, είτε οι ίδιοι είτε οι γονείς τους, θα πρέπει να αποδεχθούν ανεπιφύλακτα και άνευ όρων τις αξίες της κοινωνίας υποδοχής. Έτσι σε χώρες όπως η Βρετανία, όσοι μεταναστεύουν ή ζητούν άσυλο θα πρέπει απαραίτητα να μάθουν τη γλώσσα και να παρακολουθήσουν υποχρεωτικά μαθήματα Πολιτικής Αγωγής και Βρετανικής Ιστορίας, κάτι που δεν συνέβαινε παλαιότερα.

Η δεύτερη θέση προβάλλει τη διαφορά των ευρωπαϊκών κοινωνιών από τις άλλες και το γεγονός ότι ανέκαθεν υπήρξαν ανοιχτές, ανεξίθρησκες και πολυπολιτισμικές χωρίς να πρεσβεύουν την επιβολή των αξιών τους αλλά τη σταδιακή αποδοχή τους. Μια

τέτοια θέση επιτρέπει την ύπαρξη, για παράδειγμα, θρησκευτικών σχολείων αποκλειστικά για μουσουλμάνους, καθολικούς, εβραίους ή ινδουιστές, τα οποία, σύμφωνα με τους υποστηρικτές της αντίθετης άποψης, καλλιεργούν τον θρησκευτικό φανατισμό ή τη μισαλλοδοξία, με αποτέλεσμα οι βρετανικές εκπαιδευτικές αρχές να αναγκαστούν πρόσφατα να θεσπίσουν ότι σε αυτά θα φορούν τουλάχιστον κατά 25% ιαθρητές από άλλες θρησκείες.

Το ενδιαφέρον είναι ότι την πρώτη θέση υποστηρίζουν πολιτικό από όλο το πολιτικό φάσμα ενώ τη δεύτερη, που εμφανίζεται πιο προοδευτική, την κατακρίνουν πολλοί φιλελεύθεροι με το επιχείρημα ότι οδηγεί σε πολιτισμικό *apartheid* και ότι δημιουργία θρησκευτικών ή πολιτισμικών γκέτο δίνει κάποια συνεννόηση ή κατανόηση μεταξύ τους. Απλώς διάφορες πολιτισμικές ή εθνοτικές κοινότητες συνυπάρχουν εν παραλλήλω χωρίς προοπτική σύγκλισης.

Καμία από τις δύο πολιτισμικές ιδεολογίες δεν φαίνεται προς το παρόν να επικρατεί γιατί και οι δύο αμφισβητούνται σθεναρά, ωστόσο την έκβαση αυτής της αντίθεσης θα κρίνουν η στάση και η πορεία των μουσουλμανικών κοινοτήτων στην Ευρώπη. Πολλοί νέοι μουσουλμάνοι, αν και γεννήθηκαν σε ευρωπαϊκές χώρες και είναι νόμιμοι πολίτες τους, αισθάνονται πατρίδα τους το Ισλάμ παρά τη χώρα καταγωγής, ή ανατροφής τους και έτσι από μέλη μιας μειονότητας εξελίσσονται σε υπερασπιστές μιας σημαντικής αδελφότητας. Η υπερεθνική, υπερπολιτική και υπερπολιτισμική γοητεία του παγκόσμιου Ισλάμ, με κοινή γλώσσα τα αγγλικά και όχι τα αραβικά, ίσως αντιπροσωπεύει μια υπέρβαση παρά μια απάντηση στο δίλημμα: «ενσωμάτωση ή διαφορά».

Ο κ. Δημήτρης Τζιόβας είναι καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Μπέρμινγχαμ της Αγγλίας.